

A Corvin köz emléktáblák

Legendák és tények

Talán nem tévedek: nincs az országban olyan hely, ahol olyan ütemben gyarapodnának az emléktáblák, mint a Corvin mozi falán. Az ezredfordulón 8 tábla volt, ma már 18, elsősorban az Igazolt Magyar Szabadságharcosok Világszövetségének jóvoltából. Az alkotások nagy részét Borovicz László jegyzi.

Az 1990-es években csak a „pesti srácok”-nak – ezen belül főként a Corvin köz felkelőknek – állítottak emléket, az utóbbi nyolc-kilenc évben azonban már nehezen követhető a koncepció. Povel Bang-Jensen, Losonczy Géza vagy akár Obersovszky Gyula emléktáblájához talán más helyszín illenék, nem az, ahol az 1956-os forradalom és szabadságharc legfőbb fegyveres küzdelmei zajlottak. Ennél lényegesen nagyobb probléma az emléktáblákon feltüntetett személyek önkényes kiválasztása, semmivel sem magyarázható összetétele. Ugyanennyire bántó a kísérszövegek tudománytalansága, ténytyszerűtlensége.

Nézzük át időrendi sorrendben az emléktáblákat (azon művek bemutatását mellőzöm, amelyek neveket, információkat nem tartalmaznak; a hiányzó adatok kiegészítéséért Boros Gézának tartozom köszönettel).

Pontatlanság és legenda (1–3. emléktábla)

Az 1. emléktáblán viszonylag csekélyebb súlyú pontatlanság szerepel a 6–7. sorban: Iván Kovács László parancsnok nem vezethette a harcokat (a kifejezés nem túl szerencsés) október 30-áig, amikor azok 29-én befejeződtek. Iván Kovács egyébként november 1-jéig őrizte meg vezetői pozícióját, nem csak 30-áig. Ezek az adatok 1993-ban, az emléktábla felállításakor már ismertek voltak. (Rövidítések feloldása: Történelmi Igazságtétel Bizottság, Igazolt Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége, Forradalmi Nemzeti Szövetség.)

A 2. emléktáblán (Gulácsy-Horváth Zsolt műve, 1994) is előfordulnak pontatlanságok, megalapozatlan állítások, de lényegbeli hibák is. Nem Erdős István, hanem Erdős Imre parancsnokhelyettes tevékenykedett a Corvin közben; Jámbor József nem századparancsnoki pozícióhoz jutott, hanem *rajparancsnok*hoz. Iván Kovács László századparancsnokként semmilyen forrásban nem szerepel, ő november 1-jéig főparancsnokként irányította a csoportot, ezt követően főparancsnok-helyettes lett.

„Kócos” ragadványnevéű lány szerepel Pongrácz Gergely kötetében (Cor-

1. tábla (A fotókat készítette és a táblák összeállításának ötletét adta: Ráday Mihály)

vin köz 1956. Chicago, 1982), Dilinkó Gábor interjújában (1956-os Intézet, Oral History Archívuma. Készítette Romvári Zsuzsa 1991-ben. 50. o.) és a periratokban (Klenovszky István és társai pere, Fánicsik György és társai pere). Pongrácz nem tudta a lány tényleges nevét, Dilinkó azt állította, hogy az élettársáról van szó, akit Tóth Iloának hívtak, s aki a forradalom idején már négy hónapja állapotos volt. A levéltári források szerint „Kócos” valódi neve Kerekes Mária volt. Mindhárom verzió szerint halálos lövést kapott, bár ennek körülményeiről még a levéltári források sem egyeznek, ám az orális forrásoknál hitelesebbnek tűnnek. Már csak azért is, mert Pongrácz és Dilinkó állításai általában is sok ténytyszerűtlenséget tartalmaznak. Klenovszky István és Gyűrű András vallomásai szerint november 2-án vagy 3-án „Kócost” (és udvarlóját, „Szökét”) egy autóból lelőtték, társaik pedig hiába keresték az orvlövészeket. Tóth Tibor viszont azt vallotta, hogy „Kócost” a szovjetek lőtték le november 4-én. (Budapest Főváros Levéltára 2134/57. és 9024/59.)

2. tábla

3. tábla

4. tábla

5. tábla

6. tábla

„Pufi” és „Kéksapka” végképp a legendák birodalmából került az emléktáblára. Amit Pongrátz Gergely írt „Pufiról” a már említett kötetében, semmilyen más forrás nem támasztja alá, s ez teljesen valószínűtlenné teszi Pongrátz verzióját. „Kéksapka” szintén csak a szóbeszédben létező személy, minden konkrétum nélkül.

Ezt az emléktáblát azok emlékére szánták, akik „a hazáért áldozták életüket”. Ám az itt teljes névvel felsoroltaknak épp csak a fele halt meg a harcokban, illetve a kádárista megtorlás áldozataként. Szabó Lászlót jogerősen tíz évre ítélték (1963-ban szabadult), Erdős Imre a szovjet intervenciót követő napokban emigrált. Jámbor Józsefről annyit tudunk, hogy a forradalom idején nem halt meg, és eljárást sem indítottak ellene. Talány, hogy az alkotó miért nem „csak” valódi vértanúkat tüntetett fel, pedig sajnos lehetett volna kikből válogatnia.

A 3. emléktábla Szabó Ilonának, a kis „Cinka Pannának” állít emléket (Domonkos Béla műve, 1994). Ám valószínűleg Szabó Ilona is csupán fiktív személy, neve a forradalommal kapcsolatos levéltári forrásokban nem merül fel és a halotti anyakönyvi kivonatokban sem szerepel.

Önkényesen kiválasztva (4–8. emléktábla)

A 4. emléktáblával kapcsolatban nem lehetnek ilyen kifogásaink (Boroviecz László műve, 1998), a kísérőszövegben nincs tartalmi hiba, Mesz János minden kétséget kizáróan létezett, sőt az sem vitatható, hogy hősiessen harcolt. (Annyit azonban zárójelben megjegyezhetünk, hogy távolról sem gánc nélküli hősről van szó. Agresszív, fé-

kezhetetlen jelleme különösen a Köztársaság téri pártközpont ostroma utáni fellépésekor bizonyult tragikusnak.)

Az 5. emléktábláról már távolról sem mondható el, hogy tartalmilag kifogástalan (szintén Boroviecz László műve, 1999). A három említett személyből kettőnek – Sörös Imrének és Zsigmond Lászlónak – semmi köze nem volt a Corvin köziekhez, illetve kizárólag csak annyi, hogy egy 1957-es szervezkedés kapcsán egy perbe kerültek a ténylegesen corvinista Renner Péterrel.

A 6. emléktábla (ez is Boroviecz László alkotása, 2000) még súlyosabb dilettantizmusról árulkodik. Vajon miért kell Erdész Józsefnek emléktáblát állítani? Ő nem volt szabadságharcos, nem is lehetett az: 1954-ben közbünté-nyes vádakkal ítélték el, és csak 1956. november 25-én szabadult. Ezután társával több betörést követett el, és 1957. január 18-án meggyilkolt két öregasszonyt. Bár kétségtelen, hogy ezt követően részt vett illegális röpcédulák terjesztésében is, és a halálos ítéletében ezt is felrótták a számlájára, aligha hihető, hogy nem akadt nála magaszto-sabb személyiség, akiről az utókor megemlékezhetne.

A két Sente kétségkívül részt vett a (csepeli) fegyveres eseményekben, de olyannyira féktelen természetűek voltak, hogy még társaik is szembefordultak velük. Számos felkelő Szentééknél is sokkal méltóbb lehetne az utókor tisztelője.

Tumbász Ákos nem fegyveresen harcolt (bár néhány óráig őrségben állt), hanem tollal, a forradalom levereése után. Bíró Zoltán és Sárközy László tevékenységéről semmilyen levéltári forrás nem került elő, ki tudja,

hogyan, mi okból kerültek erre a listára. De egyébként is aligha lehet tudományos magyarázat arra, hogy milyen alapon állt össze ez a névsor, és miért maradtak le a már bizonyítottan hősi-es, igazi „pesti srácok”. Pedig voltak jó páran.

Bang Jansen emléktáblája (7. számú, Petró József és Boroviecz László műve, 2001) viszont tartalmi szempontból megfelelő. Mindössze az merülhet fel: esetleg a Külügyminisztérium nem lett volna-e megfelelőbb helyszín ennek az emléktáblának a felállítására?

A 8. emléktáblát (alkotó: Boroviecz László, 2002) ismét az önkényesen összeállított névlista jellemzi, ám ez távolról sem annyira bántó, mint amilyen a 6. emléktábláé. Mindössze Blaha Béla a kakukktójás, neve nem merül fel a levéltári forrásokban, s a halotti anyakönyvi kivonatokban szintén hiába keresnénk. A többiek joggal szerepelnek az emléktáblán. De miért hiányzik innen például Kóté Sörös József, aki a forradalom idején mindvégig Tóth Józseffel együtt tevékenykedett, s a megtorlás is éppen úgy sújtotta, mint őt? A sort bőven lehetne még folytatni.

Dr. Móna Juditot – aki valóban éjjel-nappal dolgozott a sebesültek ellátásán – csacsiság volt e listán szerepeltetni. Természetesen nem száműzött volt, hanem emigráns, mint csaknem 200 ezer sorstársa. De még ha száműzött lett volna is, akkor sem „áldozta életét a haza oltárán”.

Dilettáns lista alapján (9–10. emléktábla)

A 9. (amely szintén Boroviecz László műve, 2003) és a 10. (2004) emléktábla összesen 7 olyan, a közelmúltban el-

7. tábla

8. tábla

9. tábla

10. tábla

11. tábla

hunyt férfinak állít emléket, akik a kísérszöveg szerint szorosan kötődtek az 1956-os forradalomhoz. Közülük csak Bányai nevével találkoztam az eddigi 1956-os kutatásaim kapcsán. Az a körülmény, hogy mindnyájan a Corvin közti felkelők névsorában szerepelnek egy teljesen dilettáns módon összeállított listán (<http://www.freeweb.hu/forradalom1956/nev3.php>; ebben szerepel a forradalom idején Amerikában tartózkodó Hóka Mihály is!) – amelynek összeállítói valószínűleg szoros kapcsolatot tartanak a Corvin mozi falán lévő emléktáblák alkotóival –, tovább növeli azt a gyanúmat, hogy ismét fiktív '56-os szereplőkről van szó. Annyi azonban mindenképpen leszögezhető, hogy a forradalomban Bányai kivételével egyikük sem töltött be jelentősebb szerepet. Ezt sugallja egyébként az emléktáblák kísérszövege is, a tevékenységük alapján tehát másutt lehetne felállítani az emléktáblákat. Bányait viszont – akinek szintén semmi köze nem volt a Corvin köziekhez – a XVIII. kerületi tevékenységéért távollétében halálra ítélték.

Pongrátz, Földes, Obersovszky (11–12. emléktábla)

A 11. emléktábla Pongrátz Gergely tiszteletére készült (Gulyás Gyula műve), a Corvin köziek (második) parancsnoka halálának évében. Nem vitatható az emléktábla felállításának jogossága még akkor sem, ha Pongrátz forradalom alatti szerepét nem tekinthetjük egyértelműen pozitívnak, még kevésbé irodalmi munkásságát és a rendszerváltás utáni tevékenységét.

A szintén 2005-ben állított 12. emléktábla ismét egy megfeythetetlen koncepcióval összeállított csoporttáblá.

E feltüntetett személyeket csak az „'56-osságuk” kapcsolja össze, illetve az, hogy a fentebb említett weboldalon mindnyájukat Corvin köziekként hirdetik. A felsoroltak háromnegyedének semmi köze nem volt e felkelőcsoport-hoz. Különösen merész gondolat volt Földes Gábort idesorolni, mivel a győri színház rendezőjéről köztudott, hogy rendkívül aktív szerepet töltött be mindvégig a Rába-parti városban és környékén. (Pénzes László pedig alezredesként Kiskunfélegyházán tevékenykedett a forradalom idején.)

Obersovszky nevét helytelenül írták az alkotók, noha az író eléggé ismert szereplője volt a forradalom alatti és a rendszerváltás utáni időknek.

Az évfordulóra (13–14. emléktábla)

A 13. emléktáblát az 50. évfordulón alkották. Az 1958. februári Nagy Imre és társai per három kivégzettjének és a tisztázatlan körülmények között meghalt Losonczy Géának állít emléket. Felvethető, hogy éppen ezen a helyen indokolt-e ennek a táblának a felállítása, de nem ez a fontos kérdés. Az igazi rejtély az, milyen megfontolásból maradt le az ötödik kivégzett, Szilágyi József, akit egyedülálló bátorsága, hajthatatlansága miatt választottak le társai peréről, és pusztítottak el. Bántó hiba a szövegben: Gimes Miklós nem volt a Nagy Imre-kormány tagja, így aztán annak vezéralakja sem lehetett.

A 14. emléktábla – akárcsak az első – Iván Kovács László tiszteletére állított (Domonkos Béla műve, 2006). Őt én is a forradalom, sőt a magyar történelem egyik kiemelkedő alakjának tartom, s igyekszem személyét minél nagyobb körben ismertté tenni.

Ezért nem bánom, hogy az ő emléke a Corvin mozi falán különösen hangsúlyos. Azt viszont igen, hogy a szövegben ténszerűtlenség szerepel. Iván Kovács ugyanis nem harcolt november 4-én a szovjetek ellen, mivel ekkor Pongrátzék – teljesen alaptalanul – árulással vádolták, s épphogy megmenekült tőlük. Ezt a hamis vádat elterjesztették a többi felkelőcsoport körében is, így Iván Kovács a súlyos veszályban jobbnak látta, ha gödi otthonában bújnik meg, ahol a politikai ellenállást folytatta.

Helyszín és színhely (15–16. emléktábla)

A 15. emléktáblát Kopácsi Sándor emlékére állították (alkotó: Domonkos Béla, 2007). Ennek kísérszövege – bár kissé leegyszerűsítő – elfogadható. Az emléktábla-állítás helyszíne azonban ezúttal is vitatható.

A 16. emléktáblával az a fő probléma, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc egykori színhelyei bemutatását ígéri, miközben az ábrán csak a Corvin köz és annak közvetlen környéke látható, mintha csak itt, a főváros e kicsiny részén lett volna fegyveres ellenállás. Ez súlyosan hamis beállítás, még akkor is, ha vitathatatlanul itt voltak a legerősebb harcok. Ám ezekből jelentősen kivették a részüket a ferencvárosi civil harcosok is. De nem csak itt, a főváros számos pontján más felkelők is felvették a küzdelmet az intervencióerőkkel és hazai szövetségeseikkel.

Még mindig sok üres hely tátong a Corvin közti mozi falán. Hogyan tovább?

EÖRSI LÁSZLÓ

12. tábla

13. tábla

14. tábla

15. tábla

16. tábla

